
 Prikaz

Sandrine Morel
En el huracán catalán
(U katalonskom uraganu)

Editorial Planeta, Barcelona, 2018, 220 str.

U nakladi Planeta sa sjedištem u Barceloni publicirana je knjiga Sandrine Morel, dopisnice francuskih dnevnih novina *Le Monde* u Španjolskoj od 2010, pod naslovom *En el huracán catalán*. Riječ je o vrlo intrigantnoj knjizi u kojoj Morel opisuje događaje kojima je svjedočila i intervjuje koje je obavljala radeći svoj dopisnički posao. Ako čitatelja zanimaju događaji koji su prethodili katalonskom pokušaju odcjepljenja, a koji je potom rezultirao uvođenjem članka 155. španjolskog Ustava kao i bijegom Carlesa Puigdemonta u Belgiju, svakako je preporučljiv ovaj hvalevrijedan uradak francuske novinarke. Njezin je pristup neutralan. Ona ne osuđuje nijednu stranu u ovom procesu, ali isto tako ne podržava postupke Carlesa Puigdemonta, vođe katalonskih separatista, i Mariana Rajoya, tadašnjeg premijera Španjolske. Svjedočila je nesprenosti španjolske vlade da odgovori na pokušaje secesionizma kao rezultata “intenzivnih” pritisaka. U pet poglavlja knjige Morel se osvrće na period otvorene napetosti između Generaliteta (vlade Katalonije) i Moncloe (sjedišta ureda premijera Španjolske) koji je započeo 2012. osnivanjem civilne udruge *Assemblea Nacional Catalana* (ANC). Posebno naglašava taktiku separatističke propagande

u kojoj je veliku ulogu osim civilnih udruga imala i katalonska televizija TV3 te Rajoyevu indiferentnost koja je imala značajan utjecaj na slijed događaja u Kataloniji. Autorica je sudjelovala na svim *Diadama* koje su zagovarale novu katalonsku državu od 2012. Obavila je intervju sa svim relevantnim političkim akterima i analizirala regionalne izbore u Kataloniji 2010, 2012. i 2015. U zaključku Morel iznosi svoj sud o posljedicama katalonskog pokušaja odcjepljenja zaključno s travnjem 2018. kada je privela kraju svoju knjigu, koju je objavila dva mjeseca poslije.

U prvom poglavlju knjige, koje nosi naslov “2012: El pistoletazo de salida del procés” (“2012: okidač procesa”), Morel objašnjava događaj koji je uistinu bio okidač političke krize u Kataloniji koja je dosegla vrhunac 2017. godine. U lipnju 2010. Ustavni sud Španjolske proglasio je 14 od 223 odredbe katalonskog statuta nevažećima. To zakonodavno tijelo je svojim činom uvrijedilo mnoge Katalonce koji su na referendumu 2006. glasovali u korist promjena odredbi Statuta. Tekst tih novih odredbi su prethodno odobrili Parlament u Kataloniji i Kongres u Madridu. Na prosvjedu 10. lipnja 2010. pod sloganom “Som una nació, nosaltres decidim” (“Mi smo nacija, mi odlučujemo”) sudjelovao je velik broj Katalonaca. Iako su mnogi od njih uzvikivali “independencia” (“samostalnost”), njihovo okupljanje se odnosilo isključivo na protivljenje odluci Ustavnog suda. Prema Centru za ispitivanje javnog mijenja (CEO), broj zagovornika nezavisnosti je u tom periodu bio stabilan, činio je 25% katalonske populacije.

U 2011. godini “indignados” (“ogorčeni”) održali su u Barceloni i Madridu niz

prosvjeda zbog korupcije i politike strogości. Artur Mas je bio primoran koristiti helikopter Generalitata kako bi izbjegao masu ogorčenih prosvjednika. Morel tvrdi da ako trebamo definirati konkretan period radikalnog zaokreta od borbe za autonomiju prema borbi za nezavisnost, to je 2012. godina. Te se godine broj pristaša nezavisnosti uvećao s 25% u veljači na 44% u listopadu. Te je godine Španjolsku zahvatila velika ekonomska kriza, osnovan je ANC i organizirala se prva velika *Diada* pod sloganom borbe za nezavisnost. To je bila i godina u kojoj je Mariano Rajoy odbio ekonomsku i fiskalnu suverenost Katalonije, koju je predložio Arturo Mas. Rajoyeva stranka Partido Popular (PP) i stranka Artura Masa *Convergència Democràtica de Catalunya* (CDC) bile su optužene za korupciju i ilegalno financiranje. Najvažnije od svega, to je bila godina preuranjenih regionalnih izbora u Kataloniji koji su bili istinski okidač katalonskog procesa za nezavisnost.

U drugom poglavlju, pod naslovom “*La construcció de un moviment hegemónic*” (“Izgradnja hegemonijskog pokreta”), Morel objašnjava kako je tradicionalni katalonski nacionalizam, koji je zagovarao konfederalno uređenje Španjolske, otišao dalje u svojoj protušpanjolskoj propagandi. Jedan od ključnih razloga tog preokreta bili su poražavajući rezultati stranke Artura Masa na katalonskim regionalnim izborima 2012. godine. Mas je počeo intenzivno zagovarati organizaciju referenduma koji je bio obećao stanovnicima Katalonije te je djelotvornom propagandom predstavljao Španjolsku kao autoritarnu državu koja eksploatira bogatstva Katalonije. Inzistirao je također na osvješćivanju nacionalnog identiteta Katalonaca. Intenzivan

pritisak civilnih udruga na provođenje takve propagande uzrokovao je Masov gubitak kontrole nad tim procesom. Dopustio je masama koje su propagirale nezavisnost Katalonije da upravljaju njegovim političkim odlukama i nije bio sposoban obuzdati pokret koji je kasnije uzrokovao institucionalnu krizu.

U trećem poglavlju, pod naslovom “*Periodista en Madrid y Barcelona*” (“Novinarka u Madridu i Barceloni”), Morel se dotiče komunikacije Generalitata u Barceloni i Moncloe u Madridu s dopisnicima internacionalnih novina. Strani mediji su bili sredstvo internacionalizacije katalonskog konflikta s organima centralne vlasti kao i instrument uvjeravanja institucija EU-a da je u tom konfliktu neophodna njihova intervencija. Lokalna katalonska televizija TV3 je također odigrala značajnu ulogu u njihovoj propagandi upućenoj stanovnicima Katalonije. Primjerice, TV3 je davala vremensku prognozu isključivo za “katalonske zemlje”, španjolsku i francusku Kataloniju. Mnogo emisija je bilo posvećeno katalonskim separatistima. S druge strane, Moncloa u Madridu bila je prilično indiferentna spram stranih dopisnika. Morel je uspjela intervjuirati premijera Rajoya samo jedanput, u studenom 2013. godine. Odgovori su mu bili kratki i odrješiti. S obzirom na to da se u tom periodu govorilo o organizaciji katalonskog referenduma, tražila je očitovanje Rajoya. Tadašnji premijer Španjolske se držao stava da u toj zemlji postoji samo jedna nacija, a to su Španjolci. Naglašavao je da su Katalonija i ostatak Španjolske uvijek “živjeli zajedno” te da je njegov zadatak da brani nedjeljivost španjolske nacije. Rajoy tada nije ozbiljno shvaćao zahtjeve katalonskih nacionalista. Bio je opterećen ekonomskim

problemima koji su zadesili Španjolsku. Španjolska televizija je posvećivala malo pažnje Kataloniji. Ne može se reći da je postojala propaganda koja se protivila katalonskim separatistima, jer ih španjolski mediji nisu shvaćali ozbiljno. Katalonski nacionalisti su vidjeli priliku upravo u tome što je ekonomska kriza oslabila državu i nadali su se da će uspješnom internacionalizacijom katalonskog procesa uspjeti pridobiti međunarodnu podršku.

U četvrtom poglavlju, pod naslovom “La escalada de la tensió” (“Eskalacija napetosti”), Morel objašnjava redosljed događaja koji su utjecali na formiranje koalicije *Junts pel Sí (JxSí)* koja je zagovarala nezavisnost Katalonije. Dotiče se rezultata savjetodavnog referenduma u Kataloniji koji je bio organiziran u studenom 2014. i na koji se odazvalo više od 2,2 milijuna stanovnika Katalonije, od kojih se 81% izjasnilo za nezavisnost Katalonije. Artur Mas je u više prilika isticao rezultat tog referenduma iako je on bio pravno neobvezujući i obećao je u skoroj budućnosti organizirati obvezujući referendum o odcjepljenju. U tu svrhu Mas je ponovno sazvao preuranjene regionalne izbore koji su mu trebali poslužiti kao svojevrsan referendum čiji će rezultat razjasniti zagovaraju li stanovnici Katalonije nezavisnost ili joj se protive. Tome je prethodio dogovor sa strankom Esquerra Republicana de Catalunya (ERC). Republikanska ljevica (ERC) i Masova stranka CDC ujedinile su se u jedinstvenu listu te bi Mas u slučaju pobjede bio predsjednik Generaliteta. ERC je prvotno odolijevao Masovim ucjenama i nije htio ući u koaliciju s desnim nacionalistima. Osnivač CDC-a Jordi Puyol priznao je kako je 35 godina utajivao porez, a neki članovi te stranke su bili osuđeni

zbog namještanja natječaja u korist velikih tvrtki koje su im zauzvrat isplaćivale protuzakonite provizije. Na kraju je, usprkos tim komentarima, predsjednik ERC-a Oriol Junqueras popustio. S druge strane, raspala se *Convergència i Unió (CiU)*, koalicija CDC-a i stranke *Unió Democràtica de Catalunya (UDC)*. Vođa UDC-a Josep Antoni Duran i Lleida nije se slagao s promjenom programa koji je od povećane autonomije Katalonije unutar Španjolske prešao na separatizam Katalonije. Nije mu se svidjela ideja o mogućnosti unilateralne secesije kao ni koalicija s ERC-om za koji je oduvijek držao da zagovara utopističke ideje o Republici i da propagira pogrešnu ekonomsku politiku koja se sukobljava s interesima katalonskih tvrtki i katalonskih građana. Na kraju su CDC i ERC formirali svoju koaliciju, *Junts pel Sí (Zajedno za Da)*. Riječ *Sí* je značila “da” za neovisnost Katalonije. Obećali su da će, ako koalicija dobije parlamentarnu većinu na regionalnim izborima u rujnu 2015. godine, vlada Katalonije u roku od 12 mjeseci organizirati pravno obvezujući referendum i proglasiti Republiku Kataloniju.

U petom, posljednjem poglavlju, pod naslovom “Crónica de un choque anunciado” (“Kronika najavljenog sudara”), Morel objašnjava političku i društvenu atmosferu uoči referenduma održanog 1. listopada 2017. Generalitat je tjedan dana prije referenduma odašiljao poruku putem svih medija da “španjolska država više ne kontrolira teritorij”. Pobornici nezavisnosti nisu u tom periodu toliko naglašavali i predviđali rezultate referenduma jer su znali da će rezultat u svakom slučaju biti za njih pozitivan. Stanovnici koji ne podržavaju nezavisnost neće pristupiti referendumu i jedino otvoreno pitanje je egzaktni

postotak stanovnika koji će se odzvati referendumu i podržati unilateralno odcjepljenje. Naglašavali su važnost poruke tog referenduma upućene centralnim vlastima u Madridu i svim stanovnicima Katalonije. Glavna poruka “oslobođanja Katalonije” bila je da je Španjolska izgubila Kataloniju. Ujedinjeno stanovništvo te regije jače je od zakona, a odlučnost Katalonaca da proglase svoju državu je nezaustavljiva. U međuvremenu, Mariano Rajoy je predstavnicima medija ponavljao da do tog referenduma neće doći jer je protuustavan. Odjel za odnose s javnošću španjolske vlade je u tom periodu promijenio odnos prema stranim dopisnicima i često ih pozivao na sastanke. Uvjeravali su španjolsku i međunarodnu javnost da neće vidjeti kolone ljudi koji idu glasovati u javne institucije i da se neće dozvoliti upotreba glasačkih kutija u javnim institucijama. Rajoy je odbijao mogućnost da se dozvoli održavanje tog referenduma ili da ga se prizna kao pravno obvezujućega, prema uzoru na savjetodavni referendum koji je održan u studenom 2014. godine. Autoritet, snaga i kredibilitet Španjolske bili su izazvani najavljuvanjem referenduma za odcjepljenje Katalonije. Pobornici nezavisnosti su bili svjesni te činjenice i konstantno su pokazivali neučinkovitost Rajoyevih prijetnji. U tom poglavlju Morel se posebno osvrće na svoj intervju s Enricom Millom, delegatom katalonske vlade za sigurnost. Millo je naglašavao da je katalonsko stanovništvo u opasnosti ako se referendum održi u javnim školama. Predlagao je da se referendum održi u sjedištima civilnih udruga ANC i Omnium Cultural te na trgovima, ulicama i u privatnim lokalima. Međutim, Puigdemont bi ga svaki put odbio. Zaposlenici javnih škola su davali instrukcije

roditeljima kako da “pruže mirni otpor” u slučaju da dođe policija. Alfred Bosch iz ERC-a je naglašavao da su važne prve fotografije s birališta. Ako te prve fotografije, u deset ujutro, pokažu da ljudi mogu mirno pristupiti biralištima, pobjeda će biti zagarantirana. Ključni zadatak katalonske vlade će prema Boschu biti da dokaže kontrolu vlasti nad teritorijem Katalonije.

U zaključnom odlomku svoje knjige Morel se osvrće na događaje nakon referenduma. Izražava žaljenje zbog događaja 1. listopada 2017. kada se španjolska policija koristila gumenim loptama kao projektilima kako bi potjerala glasače s birališta i oduzela glasačke kutije. S druge strane, ona uviđa da katalonski referendum nije imao potrebne uvjete za izvođenje i da se s obzirom na tu činjenicu može okarakterizirati kao “masovna civilna neposlušnost”. Da Rajoy nije poslao policiju, Španjolska bi izgubila legitimitet, pokazala bi da ne može vladati teritorijem svoje države i da ne može osigurati poštivanje španjolskih zakona. Katalonski nacionalisti su smatrali da u slučaju intervencije policije Španjolska zasigurno mora biti okarakterizirana kao represivna, nasilna i antidemokratska. U oba slučaja bi katalonski secesionisti dobili bitku. Autorica primjećuje kako je katalonska vlada pozvala neke europarlamentarce u Barcelonu na dan referenduma kako bi izrazili potporu njihovom pravu na samoodređenje. Katalonci su bili uvjereni da će Europska unija reagirati i prisiliti Rajoya na dijalog i daljnje pregovaranje o nezavisnosti Katalonije. Do toga nije došlo. Vođa katalonskih nacionalista Carles Puigdemont je 28. listopada 2017. tajno pobjegao u Belgiju kako ne bi doživio sudbinu deveterice svojih kolega koji su završili u pritvoru. Ukupno šestoro dužnosnika,

uključujući i Puigdemonta, odlučilo je poći u egzil. S obzirom na neutralni pristup objašnjavanja događaja koji su prethodili katalonskom pokušaju odcjepljenja, ova knjiga je vrijedan prilog razumijevanju katalonskog fenomena i posebice događanja u Kataloniji uoči referenduma održanog 1. listopada 2017.

*Ana Lasica
Fakultet političkih znanosti,
Sveučilište u Zagrebu*

Prikaz

Davor Boban i Tihomir Cipek Politički sustav Rusije

Plejada i University Press, Zagreb i Sarajevo,
2017, 430 str.

Znameniti ruski pjesnik iz 19. stoljeća Fjodor Ivanovič Tjutčev izrekao je glasoviti aforizam: “Rusija se umom ne može spoznati”. Već pet stotina godina Rusija je enigma za zapadni svijet. Budući da zauzima šestinu Zemljine površine i prostire se na dva kontinenta, kolektivna se svijest ruskog društva nalazi u procjepu između zapada i istoka. Upravo je u tom geografskom čimbeniku preklapanja europskog i azijskog utjecaja nedokučiva politička posebnost Rusije, koja se ogleda u trajnoj proturječnosti moderne i tradicije; ideje slobodnog društva i azijske despocije. Kroz modernu povijest Rusija je istovremeno prisutna i neprisutna u Europi. Zbog svojih zaoštrenih odnosa sa Zapadom po-

sljednjih nekoliko godina (uzrokovanih aneksijom Krima, vojnom intervencijom u Siriji, kibernetским napadima na pojedine vlade itd.) Rusija ponovno, kao i u vrijeme Hladnog rata, budi opći javni, politički i akademski interes. Koautorska studija Davora Bobana i Tihomira Cipeka *Politički sustav Rusije* velik je doprinos razumijevanju te problematike. Vrijednost knjige proizlazi iz njezine sveobuhvatnosti, odnosno teorijskog i analitičkog seciranja političkog sustava, političke kulture i vanjske politike suvremene Rusije. Povrh toga knjiga se nameće kao nezaobilazno štivo zbog činjenice da hrvatska politološka zajednica raspolaže s malo domaćih naslova o ruskoj politici (primjerice, *Putinova Rusija: novi uspon stare vojne sile* Marinka Ogoreca, koju je 2008. objavio zagrebački Golden Marketing). Također, na hrvatskom su jeziku u većini slučajeva dostupni prijevodi knjiga stranih autora s upitnom objektivnošću i očitim nedostatkom znanstvene discipline nasuprot analitičkom pristupu koji krasi Bobanov i Cipekov rad.

U središtu razmatranja studije jest post-sovjetski politički sustav, koji se dijeli u dvije faze: Prvu republiku (1991-1993) i Drugu republiku (nakon 1993). Knjiga je podijeljena u šest poglavlja. Boban je primarni autor prva četiri: “Sustav vlasti”, “Izbori i izborni sustav”, “Političke stranke i stranački sustav” te “Federalna struktura”, a Cipek zadnja dva poglavlja: “Politička kultura” i “Vanjska politika”. Iako je predmet knjige politički sustav suvremene Rusije, istraživanje zapravo pokušava dati odgovor na pitanje koje zaokuplja svakog promatrača ruskih prilika posljednjih trideset godina: kako su ruske političke institucije nakon iskustva sovjetskog totalitarizma i s prihvaćanjem slobodnog tržišta